

Oikeusapupäätösten koordinaattoreiden linjaus oikeusavun myöntämiseen elatusavun vuoroasumistilanteissa

Tausta

Vakiintuneena käytäntönä oikeusavun myöntämisen osalta elatusapuasioissa on pidetty sitä, että oikeusapu myönnetään sille, joka on asianosaisena oikeudenkäynnissä. Mikäli asia ei ole tuomioistuimessa, oikeusapu myönnetään sille, joka olisi asianosaisena, jos asiaa käsiteltäisiin tuomioistuimessa. Kanteella vireille tulevassa elatusasiassa lapsi on kantajana tai vastaajana (jos vahvistettuun elatusapuun vaaditaan muutosta) lähes aina oikeutettu oikeusapuun.

Vakiintuneena käytäntönä voidaan pitää myös sitä, ettei samalle oikeusavun hakijalle voida myöntää oikeusapua samaan asiaan useampaan kertaan.

Oikeusministeriö on vuonna 2023 antanut ohjeen elatusavusta vuoroasumistilanteissa. Ohjeen ja lapsen elatuksesta annetun lain mukaan vuoroasumistilanteessa elatusapua maksava vanhempi voi olla kumpi tahansa vanhemmista.

Linjaus

Oikeusapupäätösten koordinaattorit linjaavat, että myös elatusavun vuoroasumistilanteissa oikeusapu myönnetään sille, joka on asianosaisena oikeudenkäynnissä. Mikäli asia ei ole tuomioistuimessa, oikeusapu myönnetään sille, joka olisi asianosaisena, jos asiaa käsiteltäisiin tuomioistuimessa.

Vuoroasumistilanteiden osalta linjaus tarkoittaa sitä, että oikeusapu voidaan myöntää lapselle kahteen kertaan samaan asiaan, jos molempia vanhempia kohtaan esitetään elatusapuvaatimus.

Kun oikeusapu myönnetään lapselle, myönnetty oikeusapu ei sellaisenaan kata vanhemman mahdollista henkilökohtaista asianosaisasemaa (tyypillisesti vastaajana) asiassa.

Linjauksen perustelut

Edellä todetuoin tavoin vuoroasumistilanteissa elatusapua maksava vanhempi voi olla kumpi tahansa vanhemmista. Se, kumpi vanhemmista lopulta on elatusapua maksava vanhempi, saattaa selvitä vasta oikeudenkäynnin päätteeksi. Tähän ratkaisuun vaikuttaa tuomioistuimen tekemät johtopäätökset vanhempien elatuskyvyistä ja lapsen elatuksen tarpeesta. Perusteltu elatusapuvaatimus on siis mahdollista esittää kumpaakin vanhempaa kohtaan.

Koordinaattoreiden käsityksen mukaan voimassa oleva lainsäädäntö (erityisesti oikeusapulaki ja lapsen elatuksesta annettu laki) ei mahdollista oikeusavun myöntämistä vain toisen vanhemman edustamalle lapselle. Toisin sanoen oikeusavun myöntämättä jättämiselle toisen vanhemman edustamalle lapselle ei ole perusteita.

Koordinaattorit ovat käsitelleet erityisesti seuraavia mahdollisia oikeusavun epäämiskriteereitä:

1. Aikaprioriteettiperiaate eli oikeusapu myönnettäisiin vain sen vanhemman edustamalle lapselle, kumpi on oikeusapuhakemuksen tehnyt aiemmin. Koordinaattorit toteavat, ettei oikeusavun myöntämistä tai myöntämättä jättämistä voida perustaa tällaiseen sattumanvaraisena pidettävään seikkaan.
2. Kirjoillaoloperiaate eli oikeusapu myönnettäisiin vain sen vanhemman edustamalle lapselle, kumman luona on lapsen virallinen asuinpaikka. Koordinaattorit toteavat, ettei lapsen virallisella asuinpaikalla ole oleellista vaikutusta siihen, kumpi vanhemmista on velvollinen elatusapua maksamaan. Näin ollen oikeusavun myöntämistä tai myöntämättä jättämistä ei voida perustaa tällaiseen seikkaan.
3. Haasteet palkkioiden vahvistamisissa ja lisääntyvät kustannukset. Linjauksen mukainen menettely lisää haastetta erityisesti tuomioistuimissa avustajien palkkioiden määrien vahvistamisen osalta ja yksityisille avustajille valtion varoista maksettavat palkkiot kasvavat. Koordinaattorit toteavat, etteivät nämä seikat ole sellaisia syitä, joiden perusteella tehtävää linjausta olisi pidettävä virheellisenä. Seikat eivät myöskään tarjoa vastausta siihen, kumman vanhemman edustamalle lapselle oikeusapu pitäisi myöntää.

Koordinaattorit tuovat vielä esiin, että on mahdollista, että oikeusapua haetaan ja elatusapuvaatimus toista vanhempaa kohtaan esitetään vain siinä tarkoituksessa, että avustajan palkkio saadaan maksetuksi valtion varoista. Mikäli asian edetessä havaitaan, ettei oikeusavun myöntämisedellytyksiä ole ollut olemassa tai ne ovat lakanneet, oikeusapulain 16 §:n 1 ja 2 momentin nojalla oikeusaputoimisto tai pääasiaa käsittelevä tuomioistuin voi muuttaa oikeusapupäätöstä tai päättää oikeusavun lakkaamisesta.

Martin Melin, puheenjohtaja, johtava julkinen oikeusavustaja, Keski-Pohjanmaan ja Pohjanmaan oikeusaputoimisto, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Marko Hongisto, johtava julkinen oikeusavustaja, Ylivieskan oikeusaputoimisto, Pohjois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Laura Jokinen-Seppälä, johtava julkinen oikeusavustaja, Kanta-Hämeen oikeusaputoimisto, Kaakkois-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Hannele Kojo, johtava julkinen oikeusavustaja, Varsinais-Suomen oikeusaputoimisto, Lounais-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Niko Ruuskanen, julkinen oikeusavustaja, Pohjois-Karjalan oikeusaputoimisto, Itä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri

Sari Vuori, vs. johtava julkinen oikeusavustaja, Helsingin oikeusaputoimisto, Etelä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri